

«Քայլ առ քայլ» բարեգործական հիմնադրամ

«Նախադպրոցական հաստատության մանկավարժական աշխատողների մասնագիտական կարողությունների և հմտությունների զարգացման» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Բարոյական արժեքներ

Դաստիարակ՝ Լիան Փանոսյան

Մանկապարտեզ՝ « » ՀՈԱԿ

Երևան 2022թ.

Բովանդակություն

Ներածություն -----	3
Բարոյական արժեքներ -----	4
Եզրակացություն -----	11
Օգտագործված գրականության ցանկ -----	12

Ներածություն

Հանրակրթության պետական կրթակարգում և հանրակրթական ուսումնական առարկաների չափորոշիչներում որոշակի ուշադրություն է դարձվում բարոյական արժեքներին: Մեր կարծիքով բարոյական դաստիարակությունը պետք է իրականացնել ոչ թե աշակերտի վարքի մեջ այս կամ այն շեղումը նկատելիս համապատասխան խրատներ տալով, այլ յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայի դասավանդման ընթացքում դաստիարակության բովանդակությունը կազմող արժեքների հետևողական ձևավորման միջոցով:

Հարկ է նկատել, որ հանրակրթական դպրոցի յուրաքանչյուր ուսումնական առարկա ունի նման արժեքների ձևավորման համար անհրաժեշտ կրթական ներուժ: Բարոյական դաստիարակության հիմնական էությունը անձի բարոյական դաստիարակությունն ու բարոյական զարգացումն է:

Ուսումնասիրել բարոյական արժեքներ: Դպրոցականի բարոյական դաստիարակությունն ու բարոյական զարգացումը կախված են տվյալ երկրի սոցիալական պայմաններից, այն հանրությունից, որում նա ապրում և գործում է: Եթե դրանք իրենց բարձրության վրա չեն գտնվում, եթե չկան նյութական բարոյահոգեբանական նպաստավոր պայմաններ, քաղաքական առողջ մթնոլորտ, քաղաքակրթություն, ապա այնտեղ անձի բարոյականությունն ու բարոյական զարգացումը կայուն լինել չեն կարող: Ինչպես բարոյական վարքի սովորույթների դաստիարակումը, այդպես էլ բարոյական գիտակցման ձևավորումը բարդ գործընթաց է և ձեռք է բերվում մի շարք մեթոդների օգտագործումով: Դրանց միջոցով է դաստիարակ ուսուցիչը հասնում այն բանին, որ երեխաները գիտելիքներ յուրացնեն բարոյականության և նրա կանոնների մասին, նրանց մեջ ձևավորվի բարոյական պատկերացումների, հասկացությանների և արժեքների համակարգ:

Բարոյական արժեքներ

Բարոյական դաստիարակության նպատակը անձի բարոյական զարգացումն ու ձևավորումն է: Մարդու բարոյական զարգացումը շարունակվում է նրա ամբողջ կյանքում: Բարոյական զարգացմանը նպաստում են անձի շփումները, հաղորդակցումները, որոնք անառարկելիորեն ներգործում են նրա գործողությունների, արարքների վրա, ձևավորում նրա անձը: Բարոյական դաստիարակության գերագույն նպատակը ոչ միայն անձի բարոյական զարգացումն ու ձևավորումն է, այլև նրա կարևոր գործառնությունն է, հասարակությանը այնպիսի մարդու հավելումը, որը մշտապես կկատարի բարոյական գործողություններ ու արարքներ՝ հոգուտ հասարակության և հոգուտ մարդու: Բարոյական արժեքներով դաստիարակված մարդը առաքինի է, բարեկիրթ: Այդպիսի մարդու նիստուկացը, գործողություններն ու արարքները, մարդկանց հետ հարաբերությունները, ամեն ինչի նկատմամբ վերաբերմունքը, յուրահաստուկ են և օրինակելի: Բարոյական զարգացումից զուրկ մարդը հասարակության համար անտանելի բեռ է:

Ուսուցչի խնդիրը պետք է լինի դրական արարքների կատարումը դարձնել դպրոցականի համար մշտական սովորույթ, նրա բնավորության կայուն գիծը, որպեսզի նա միշտ կատարի դրական արարքներ և դրա հիման վրա ձևավորի վարքի դրական կուլտուրա: Հեգելը գրում էր.«Երբ մարդը կատարում է այս կամ այն բարոյական արարքը, դրանով դեռևս առաքինի չէ: Նա առաքինի է այն դեպքում, երբ վարքագծի այդ եղանակը դառնում է նրա բնավորության մշտական գիծը»:

Բարոյական դաստիարակության խնդիրները բազմազան են ու բազմաբնույթ: Դրանք կարելի է բաժանել երկու խմբի: Առաջին խմբի մեջ են դասվում անձի գիտակցության, զգացմունքների ու վարքի ձևավորումը: Երկրորդ խմբի մեջ են մտնում բարոյական բարձր որակները՝ հումանիզմը, կոլեկտիվիզմը, հայրենասիրությունը, գիտակցական կարգապահությունը, քաղաքացիական

դաստիարակությունը և այլն: Հմուտ ուսուցիչը պետք է բարոյական դաստիարակության ուղիներ որոնի, աշակերտների մեջ ձևավորի բարոյական հասկացությունները ճիշտ ըմբռնելու կարողություններ: Նա իր օրինակով պետք է բարություն ու համեստություն սերմանի: Շատ կարևոր են բարոյական թեմաներով զրույցները: Նախօրոք լավ մշակված հարցերի միջոցով կարելի է քննարկել որևէ անձի վարքագիծը, բնավորության գծերը, արարքները, վերլուծել որևէ կինոնկար,, կարդացած վեպի հերոսների հոգեբանական առանձնահատկությունները և այլն: Բարոյական թեմայով բանավեճի նյութ կարող է լինել շրջապատի կյանքի առօրյան, հասարակության զարգացմանը խոչընդոտող պատճառները , սոցիալական անարդարությունները, մեծ իրադարձությունների պատճառների բացահայտումը և այլն: Մանկավարժը պետք է իմանա, թե կրտսեր, դեռահասության տարիքներում բարոյական ի՞նչ որակներ սերմանի: Նա պետք է կարողանա գտնել բարոյական զարգացման առանցքը, հիմքը: Դրանում է երևում ուսուցչի մանկավարժական վարպետությունը: Դեռահասության տարիքում երեխան ամենուր է՝ տանը, դպրոցում, բակում, թաղամասում, հասակակիցների շրջապատում և այլն: Այս վայրերում էլ նա ձեռք է բերում մերձավոր շրջապատի միջավայրը յուրացնելու փորձ: Դեռահասի համար այս տարիքում մեծ նշանակություն ունի օրինակի ուժը: Նա դառնում է յուրօրինակ հետաքրքրասեր առաջին հերթին իրենց շրջապատող մարդկանց համար: Նրանց մեջ հայտնաբերում է այնպիսի որակներ,որ ինքը չունի, դրա համար կողմնորոշվում է դեպի նրանց օրինակը:

Մանկավարժի խնդիրն է դրական բարոյական օրինակի ձևավորումը և բացասական արարքներից աշակերտներին ետ պահելը, իսկ դրան նա պետք է հասնի իր ճիշտ կողմնորոշման, մանկավարժական տակտի, վարպետության և հեղինակության շնորհիվ: Դեռահասության տարիքում ուսուցիչը իր սանին կողմնորոշում է բոլոր արարքներում, ապա օգնում նրան յուրացնելու բարոյական զարգացմանն ու բարոյական հասկացություններին վերաբերող գիտելիքներ, դրանք դարձնում նրա համոզմունքները, նրա համար մշակում ինքնադաստիարակության ծրագիր: Նա խորհուրդներ ու ցուցումներ է տալիս դեռահասին , թե ինչպես կիրառել և իրացնել այդ ծրագիրը: Հմուտ մանկավարժը, օգտագործելով

ուսումնական առարկաների բոլոր հնարավորությունները, պատանուն կարող է զինել բարոյականությանը վերաբերող տեսական գիտելիքներով: Նա կարող է կազմակերպել բարոյական թեմաներով զրույցներ, դասախոսություններ և բանավեճեր: Բարոյական արժեքներ ունեցող մարդիկ հստակ հասկանում են՝ ինչն է ճիշտ, ինչը՝ սխալ: Նրանց վարվելակերպը պայմանավորված չէ պահի թելադրանքով, այլ հիմնված է հստակ սկզբունքների վրա, որոնք նրանց համար հանդիսանում են հուսալի ուղեցույց, և որոնց համաձայն նրանք վարվում են, անգամ երբ իրենց ոչ ոք չի տեսնում: Երեխաները աջից ու ձախից անընդհատ «ոմբակոծվում են» ճշտի ու սխալի վերաբերյալ աղավաղված տեսակետներով, լինի դա իրենց դասընկերների շրջապատում, իրենց լսած երաժշտության, դիտած ֆիլմերի կամ հեռուստահաղորդումների միջոցով: Այդ ամենի ազդեցության ներքո նրանք գուցե սկսեն հարցականի տակ դնել ճշտի ու սխալի վերաբերյալ իրենց ունեցած համոզմունքները: Սա հատկապես լուրջ խնդիր է դեռահասության տարիքում: Երեխաների դաստիարակության վերաբերյալ մի գրքում ասվում է, որ մինչև այդ տարիքը երեխաները արդեն «պետք է հստակ հասկանան, որ հասակակիցները և զանգվածային տեղեկատվական միջոցները մեծ ճնշում են բանեցնում՝ ստիպելով հետևել որոշակի տենդենցների՝ ընդունված ու ճանաչված լինելու համար:

Նրանք նաև պետք է կարողանան որոշումներ կայացնել իրենց սեփական արժեքների ու նախասիրությունների հիման վրա, անգամ եթե դրա համար հարկ լինի իրենց ընկերների կարծիքին դեմ գնալ»: Ուրեմն հստակ է, որ երեխաների բարոյական դաստիարակությունը անհրաժեշտ է սկսել նախքան դեռահասության շրջանը: Ինչպես բարոյական վարքի սովորույթների դաստիարակումը, այդպես էլ բարոյական գիտակցման ձևավորումը բարդ գործընթաց է և ձեռք է բերվում մի շարք մեթոդների օգտագործումով: Դրանց միջոցով է դաստիարակ ուսուցիչը հասնում այն բանին, որ երեխաները գիտելիքներ յուրացնեն բարոյականության և նրա կանոնների մասին, նրանց մեջ ձևավորվի բարոյական պատկերացումների, հասկացությանների և արժեքների համակարգ: Բարոյական դաստիարակության նպատակը անձի բարոյական զարգացումն ու ձևավորումն է: Մարդու բարոյական զարգացումը շարունակվում է նրա

ամբողջ կյանքում: Բարոյական զարգացմանը նպաստում են անձի շփումները, հաղորդակցումները, որոնք անառարկելիորեն ներգործում են նրա գործողությունների, արարքների վրա, ձևավորում նրա անձը: Ինչպես դասերի ընթացքում, այնպես էլ հասարակական աշխատանքներ կատարելով սովորողները զարգացնում են արժեքների իրենց համակարգը. դրանց թվում բարոյական արժեքները. փոխադարձ հարգանք և իրավահավասարություն, ազնվություն, անձնվիրություն, վստահություն, զսպվածություն, համբերություն, արդարամտություն: Ուսուցիչները կարող են աշակերտների հետ զրույց - քննարկումներ կազմակերպել՝ խնդրելով նրանց մտածել այսպիսի հարցերի շուրջ՝ նշված որակներից ո՞րը դուք ունեք, ինչպե՞ս զարգացնել դեռ չունեցածը: Բարոյական դաստիարակության առանցք կարող են հանդիսանալ այն նորմերը, որոնք համամարդկային արժույթներ են: Դեռևս կրտսեր տարիքում բարոյական զարգացման հիմքը երեխաների մեջ հումանիստական հարաբերությունների ու փոխհարաբերությունների ձևավորումն է: Հետևապես տարրական դասարաններում դասվարի խնդիրն է զբաղվել դրանով նաև: Հենց այդ տարիքում է, որ երեխան պետք է ըմբռնի, որ ինքը չի կարող ապրել միայնակ, հասարակությունից ու մարդկանցից կտրված: Որ մարդկանց հետ հաղորդակցությունը, շփումը, փոխհարաբերությունները դեպի մարդասիրությունը տանող ճանապարհներ են:

Դեռահասության տարիքում երեխան ամենուր է (տուն, դպրոց, բակ, հասակակիցների միջավայր, շրջապատ և այլն): Ահա Ահա այս հանգամանքն էլ նպաստում է ձեռք բերելու մերձավոր շրջապատի միջավայրը յուրացնելու փորձ: Դեռահասը շրջապատող մարդկանց մեջ հայտնաբերում է այնպիսի որակներ, որ ինքը չունի, ուստի կողմնորոշվում դեպի նրանց օրինակը, իր համար որոնում է իդեալ: Այս տարիքում դաստիարակը իր սանին կողմնորոշում է բոլոր արարքներում, ապա օգնում նրան՝ յուրացնելու բարոյական զարգացմանն ու բարոյական հասկացություններին վերաբերող գիտելիքներ, դրանք դարձնում նրա համոզմունքները: Դեռահասության տարիքի հոգեբանական կարևորագույն բնութագիրը անձնավորության ինտենսիվ բարոյական ձևավորումն է, բարոյական գիտակցության ձևավորումը, վարքի բարոյաէթիկական նորմաների տիրապետումը: Դեռահաս տարիքում տեղի է ունենում ոչ միայն ֆիզիկական հասունացում,

այլ նաև անձնավորության ակնառու հասունացում, որն իրականանում է շրջապատող իրականության ազդեցության տակ, դպրոցի ուսումնադաստիարակչական աշխատանքի պրոցեսում, դաստիարակների ու կոլեկտիվի գաղափարական ղեկավարությամբ: Դեռահաս տարիքը աշխարհայացքի, բարոյական համոզմունքների, սկզբունքների ու իդեալների, գնահատման դատողությունների ձևավորման տարիք է, որոնցով դեռահասն սկսում է ղեկավարվել իր վարքում; Այս տարիքում է դրվում բարոյական գիտակցության հիմքերը: Նայած այն բանին, թե ինչպիսի բարոյական փորձ է ձեռք բերում դեռահասը, ինչպիսի բարոյական գործունեություն ունի նա, ըստ այդմ էլ կձևավորվի նրա անձնավորությունը: Կրտսեր դպրոցական տարիքում դրվում է բարոյական վարքի հիմքը, յուրացվում են բարոյական նորմաները և վարքի կանոնները, սկսվում է ձևավորվել անձնավորության հասարակական ուղղվածությունը: Կրտսեր դպրոցականների բարոյական գիտակցությունը էական փոփոխությունների է ենթարկվում առաջինից մինչև չորրորդ դասարաններում: Բարոյական գիտելիքները, պատկերացումներն ու դատողությունները տարիքի վերջում նկատելիորեն հարստանում են, դառնում ավելի գիտակցված, բազմակողմանի, ընդհանրացված: Դեռահասները, սխալ ըմբռնելով բարոյական շատ հասկացություններ, ոչ ճիշտ գնահատելով անձնային առանձին որակներ, ձգտելով անկախության և ինքնուրույնության, փորձելով դրսևորել իրենց կամքը, զարգացնում են այն հատկությունները, որոնք օբյեկտիվորեն բացասական են և վերացնում են դրականը: Ուսուցիչ-դաստիարակի խնդիրն է տակտով և հմտորեն հաղթահարել ոչ ճիշտ հայացքները, դեռահասին հեռացնել մոլորություններից, բայց ոչ չոր ու ձանձրալի խրատներով, այլ անկեղծ, սրտագին բարեկամական զրույցներով: Պետք է այնպես կազմակերպել բարոյական դաստիարակության գործը, որ նա հասկանա բարոյական նորմաների ճշմարտացիությունը և առօրյա կյանքում դրանց հետևելու անհրաժեշտությունը: Դեռահասը պետք է գնահատի այնպիսի հատկանիշները, որպիսին են աշխատասիրությունը, հաստատակամությունը, ընկերասիրությունը, պարտքի զգացումը, սեփական արժանապատվությունը:

Բարոյական դաստիարակությունը երեխային համամարդկային սոցիալական արժեքներին հաղորդակից դարձնելու նպատակաուղղված

գործընթաց է: Այն կազմակերպվում և ղեկավարվում է մեծահասակների կողմից: Նախադպրոցական տարիքում երեխան չափազանց զգայուն է ցանկացած ներգործության նկատմամբ, նա սպունգի նման ընկալում է սոցիալական միջավայրի ներգործությունը և, ընդօրինակելով մեծահասակներին, փորձում է համապատասխանել մարդկային կենսակերպին բնորոշ չափանիշներին, դրսևորումներին: Արտաքին աշխարհի հանդեպ երեխայի դիրքորոշումն իրենից ներկայացնում է բարոյական զգացմունքների և պատկերացումների, բարոյական սովորությունների և վարքագծի ամբողջություն, որն ամփոփ ձևով կարելի է բնութագրել իբրև բարոյական կամ բարոյականության որակ: Փաստորեն, բարոյական որակը համալիր բարոյական հատկություն է, այն արդյունք է զարգացած բարոյական գիտակցության: Բարոյական գիտակցության հետ մեկտեղ բարոյական դաստիարակության ընթացքում ձևավորվում են անձնային կարևորագույն հատկություններ, որոնք դաստիարակվում են բարոյական գիտակցությունից անկախ և վեր են ածվում սոցիալական զգացմունքների: Այդպիսի հատկություններից են, օրինակ, բարությունը, մարդասիրությունը, աշխատասիրությունը, ընկերասիրությունը, հայրենասիրությունը, մաքրասիրությունը: Բարոյական դաստիարակությունն իրականացվում է որոշակի միջոցներով: Նախադպրոցական տարիքում արդյունավետությամբ կիրառվում են գեղարվեստական միջոցները, որոնք նպաստում են երեխայի բարոյականության զարգացմանը գեղագիտական շեշտադրումներով: Գեղարվեստական միջոցներից հարկ է հատուկ առանձնացնել մանկական գեղարվեստական գրականությունը: Հեքիաթների հերոսների գործողությունները մեծ հուզականությամբ են ընկալվում երեխաների կողմից և խորը հետք թողնում նրանց բարոյական զգացմունքների և պատկերացումների վրա: Հեքիաթների հերոսական կերպարները ընդօրինակման արժանի բարոյական նմուշներ են: Բարոյական դաստիարակության միջոց է երեխայի ինքնուրույն գործունեությունը՝ խաղային, աշխատանքային, կերպարվեստային, կառուցողական և ուսումնական:

Եվ, ի վերջո, բարոյականության հզոր միջոց է երեխային շրջապատող մթնոլորտը, այն սոցիալական միջավայրը, ուր երեխան ապրում և մեծանում

է: Միրո և փոխադարձ հարգանքի հիմունքներով կառուցված բարյացակամ մթնոլորտը, ընկերական փոխվստահելի հարաբերությունները խթանում են բարոյական դաստիարակության գործընթացը և նպաստում սոցիալական զգացմունքների զարգացմանը: Այսպիսով, բարոյական որակների ձևավորման ընթացքում երեխան ձեռք է բերում երեք կարևորագույն հատկանիշ՝ բարոյական գիտակցություն, բարոյական վերաբերմունք արտաքին աշխարհի նկատմամբ և բարոյական վարքագիծ: Նշված հատկանիշներն օգնում են կառուցել արժևորված հարաբերությունների համակարգ՝ բարոյականության սկզբունքներով՝ ուղղված սոցիալական զգացմունքների ձևավորմանը:

Ըստ բարոյական զարգացման տեսության՝ բարոյական վարքագծի հիմքը կազմող բարոյական դատողություններում առանձնացնում են զարգացման նույնականացման վեց փուլ, որոնցից յուրաքանչյուրում բարոյական երկրնտրանքների պատասխանները նախորդից առավել ադվեկատ են: Քոլբերգը բարոյական զարգացման տեսությունը կառուցել է Պիաժեի կողմից ուսումնասիրված տարիքային սահմաններից հեռու: Պիաժեն ևս համարում էր, որ տրամաբանությունն ու բարոյականությունը զարգանում են կառուցողական փուլերի հիման վրա: Զարգացնելով Պիաժեի աշխատանքները՝ Քոլբերգը սահմանել է, որ բարոյական զարգացման գործընթացում գլխավոր դեր է խաղում արդարություն հասկացությունը, և որ այս զարգացումը տեղի է ունենում մարդու ողջ կյանքի ընթացքում: Այս հասկացության օգտագործումը երկխոսություն է առաջացրել նման հետազոտությունների փիլիսոփայական հետևանքների մասին:

Եզրակացություն

Բարոյական դատողությունների պայմանական մակարդակը բնորոշ է դեռահասներին և մեծերին: Անհատն այս մակարդակում դատում է գործողությունների բարոյականության մասին՝ դրանք համեմատելով հասարակական կարծիքի և ակնկալիքների հետ: Պայմանական մակարդակը բաղկացած է բարոյական զարգացման երրորդ և չորրորդ փուլերից: Ավանդական բարոյականությունը բնութագրվում է հասարակական կոնվենցիաների ընդունմամբ առ այն, թե ինչն է սխալ, և ինչը՝ ճիշտ: Այս մակարդակում անհատը ենթարկվում է կանոններին և հասարակության նորմերին, նույնիսկ եթե դրանք խախտելու դեպքում հետևանքներ նախատեսված չեն: Կանոններին և համաձայնություններին հետևելը փոքր-ինչ խիստ է, նրանց համապատասխանությունը կամ արդարությունը հազվադեպ են կասկածի տակ դրվում: Այս մակարդակում ինքնանպատակ է դառնում սեփական ընտանիքի, խմբի կամ ազգի սպասումների իրականացումը՝ առանց դիտարկելու դրանց անմիջական կամ տեսանելի հետևանքները: Այդ դիրքորոշումը պայմանավորված է ոչ միայն կոնֆորմիզմով, անձնական սպասելիքների և հասարակական կարգին հարմարմամբ, այլև օրինապահությամբ, ակտիվ աջակցությամբ և կարգուկանոնի արդարացմամբ և այդ կարգուկանոնի կրողը համարվող անհատի կամ խմբի հետ նույնականացմամբ: Տեղի է ունենում հասարակության մեջ ընդունելի վարքագծի կանոնների գիտակցում և դրանում առկա արժեքների ընդունում: Հասարակական ընդունումը դառնում է անձնական հետքաքրություններից կարևոր:

Հետպայմանական մակարդակում, որը հայտնի է նաև որպես ինքնավար բարոյական սկզբունքների մակարդակ, զարգանում է այն գիտակցությունը, որ անհատները հասարակությունից առանձնացված օբյեկտներ են, և որ անհատի սեփական տեսակետը կարող է գերակայություն ունենալ ընդհանուր հասարակության տեսակետի վրա. այսինքն՝ մարդիկ կարող են չհնազանդվել իրենց սկզբունքներին չհամապատասխանող կանոններին:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Թոփուզյան Ա. Հումանիստական դաստիարակության հիմնախնդիրները մանկավարժության մեջ: Երևան: «Լինգվա»: 2009թ.: 298 էջ:
2. Մարության Ս. Ա., Դալլաբյան Ա. Մ. Նախադպրոցական մանկավարժություն: Երևան: «Զանգակ-97»: 2008թ.: 288 էջ
3. Лисина М. И. Общение, личность и психика ребенка. Под редакцией Ружской А. Г. М.: Институт практической психологии. Воронеж: 2001, 384 с.
4. Логинова В. И. Саморукова П. Г. Дошкольная педагогика. Учебник для студентов педагогических вузов (1 часть). Москва. 2005, 256 с